Ludwig von Mises i teoria pieniądza w obliczu współczesności

AUTOR

Fundacja Dobre Państwo

STRESZCZENIE / ABSTRACT

Artykuł stanowi pogłębioną analizę myśli ekonomicznej Ludwiga von Misesa, koncentrując się na jego przełomowym dziele „Teoria pieniądza i kredytu”. Tekst wyjaśnia kluczowe pojęcia austriackiej szkoły ekonomii, takie jak subiektywna teoria wartości, regresyjny teoremat pieniądza oraz mechanizm cyklu koniunkturalnego wywołany kredytem cyrkulacyjnym. Autor zestawia te klasyczne fundamenty z dzisiejszymi wyzwaniami systemowymi, oferując krytyczne spojrzenie na waluty cyfrowe banków centralnych (CBDC) oraz Nowoczesną Teorię Pieniądza (MMT). Czytelnik dowie się, jak efekt Cantillona i malinwestycje wpływają na gospodarkę oraz dlaczego pieniądz powinien być postrzegany jako instytucja spontanicznego porządku. To kompendium wiedzy dla osób poszukujących zrozumienia natury pieniądza poza paradygmatem interwencjonizmu państwowego.

This article provides an in-depth analysis of Ludwig von Mises's economic thought, focusing on his groundbreaking work, "The Theory of Money and Credit." The text explains key concepts of the Austrian School of economics, such as the subjective theory of value, the regressive monetary theorem, and the business cycle mechanism induced by circular credit. The author juxtaposes these classical foundations with today's systemic challenges, offering a critical perspective on central bank digital currencies (CBDCs) and Modern Monetary Theory (MMT). Readers will learn how the Cantillon effect and underinvestment impact the economy and why money should be viewed as an institution of spontaneous order. This is a compendium for those seeking to understand the nature of money beyond the paradigm of state interventionism.

W swoim przełomowym dziele, **Teoria pieniądza i kredytu**, Ludwig von Mises stworzył fundamentalną dla ekonomii austriackiej wizję pieniądza jako zjawiska rynkowego, wyłaniającego się spontanicznie z potrzeb wymiany. Mises odrzuca państwową teorię pieniądza, argumentując, że jego wartość musi wynikać z rynkowej akceptacji, a nie z dekretu. Krytykuje

także ekspansję kredytu cyrkulacyjnego, wskazując, że prowadzi ona do błędnych inwestycji i cykli koniunkturalnych. Jego analiza podkreśla subiektywną teorię wartości, gdzie pieniądz nie mierzy obiektywnej wartości, lecz umożliwia porównywanie relacji cenowych odzwierciedlających preferencje jednostek. W obliczu współczesnych wyzwań, takich jak kryptowaluty i waluty cyfrowe banków centralnych (CBDC), myśl Misesa zyskuje na znaczeniu, ostrzegając przed ryzykiem arbitralnej kontroli pieniądza i podważając założenia nowoczesnej teorii pieniądza (MMT). Jego teoria nie tylko wyjaśnia mechanizmy wymiany, ale sięga do fundamentów życia społecznego, zaufania i racjonalności, stając się kluczem do zrozumienia porządku społecznego.

SŁOWA KLUCZOWE

Ludwig von Mises | austriacka szkoła ekonomii | teoria pieniądza i kredytu | subiektywna teoria wartości | regresyjny teoremat pieniądza | CBDC | Nowoczesna Teoria Pieniądza | kredyt cyrkulacyjny | efekt Cantillona | malinwestycje | spontaniczny porządek | środek wymiany | kalkulacja ekonomiczna | preferencja czasowa | pieniądz dekretowy

Geneza pieniądza: spontaniczny proces rynkowy

Ludwig von Mises, kluczowa postać austriackiej szkoły ekonomii, w swoim fundamentalnym dziele Teoria pieniądza i kredytu z 1912 roku przedstawił całościową wizję fenomenu pieniądza, która po dziś dzień stanowi niezbywalny punkt odniesienia w sporach o jego naturę. Jego ambicją nie była jednak prosta krytyka istniejących teorii, lecz ich dekonstrukcja i zbudowanie na nowo spójnego modelu genezy oraz funkcjonowania środka wymiany, którego fundamenty osadzone zostały głęboko w subiektywnej teorii wartości i immanentnej logice wolnorynkowych procesów.

U samych podstaw tej koncepcji spoczywa niezachwiane przekonanie, że pieniądz jest dobrem czysto rynkowym, wyłonionym w toku spontanicznej ewolucji jako odpowiedź na potrzebę pośrednictwa w wymianie. „Pieniądz nie został stworzony przez prawo. Nie jest tworem państwa. […] Jego źródłem jest rynek, nie państwo” – pisał Mises, tym samym demontując wszelkie paradygmaty czyniące z pieniądza arbitralny dekret suwerena lub narzędzie polityki fiskalnej. W jego rygorystycznym ujęciu pieniądz posiada bowiem jedną, pierwotną funkcję: bycia powszechnie akceptowanym środkiem wymiany. Wszystkie inne przypisywane mu role, takie jak tezauryzacja czy funkcja jednostki rozrachunkowej, są zaledwie logicznymi konsekwencjami tego jednego, fundamentalnego zastosowania.

Pośrednictwo w wymianie: jedyna funkcja pieniądza

Mises stawia również tezę o fundamentalnej hierarchii funkcji pieniądza. Wszystkie powszechnie przywoływane role – takie jak miernik wartości, środek jej przechowywania czy ogólny środek płatniczy – uważa on za wtórne i logicznie pochodne wobec tej jednej, pierwotnej: bycia wspólnym pośrednikiem w wymianie. To uporządkowanie ma ogromne znaczenie, ponieważ chroni przed błędem traktowania pieniądza jako obiektywnego narzędzia do „mierzenia wartości". Dla Misesa, wiernego subiektywnej teorii wartości, wartość nie jest bowiem mierzalną cechą rzeczy, niczym jej waga czy długość, lecz zawsze pozostaje osadzona w subiektywnych ocenach i preferencjach jednostek. Pieniądz nie mierzy zatem wartości, lecz jedynie umożliwia porównywanie relacji cenowych, które same są rynkowym odzwierciedleniem tych subiektywnych decyzji.

Ta teoretyczna konsekwencja stanowi o sile jego ujęcia, zwłaszcza wobec niektórych współczesnych teorii, które wciąż traktują pieniądz jako rodzaj „miernika wartości ekonomicznej", podobny do miar fizycznych. Tym samym Mises zrywa z pokusą traktowania pieniądza jako rodzaju ekonomicznego wzorca z Sèvres, wskazując, że jego użyteczność nie polega na dostarczaniu absolutnego punktu odniesienia, lecz na umożliwieniu kalkulacji ekonomicznej w systemie cen. W jego ujęciu ekonomia nie traci przez to swego humanistycznego wymiaru, w którym wartości, choć obiektywnie nieporównywalne, mogą być zestawiane i odnoszone do siebie w dynamicznym procesie wymiany.

W konsekwencji teoria Misesa wpisuje się w szeroką tradycję badań nad racjonalnością rynkową, a nawet antycypuje niektóre intuicje późniejszych nurtów. To, co współczesna ekonomia behawioralna określa mianem „heurystyk wyceny" czy „społecznych konstruktów wartości", w myśli Misesa odnajduje swój precyzyjny, ekonomiczny fundament w mechanizmie subiektywnej wyceny i roli pieniądza jako medium porównawczego. Jak ujął to jego uczeń, Friedrich August von Hayek: „ceny są nośnikami informacji, które umożliwiają jednostkom działanie w świecie, którego całości nie są w stanie ogarnąć". Ten cytat stanowi doskonałe dopełnienie przesłania The Theory of Money and Credit, ukazując pieniądz jako kluczowy element systemu przekazywania sygnałów w gospodarce.

Teorem regresji wyjaśnia siłę nabywczą pieniądza

Intelektualnym fundamentem teorii Misesa jest regresyjny teoremat wartości pieniądza, wyjaśniający historyczną genezę jego siły nabywczej. Skoro bowiem dzisiejsza wartość pieniądza jest funkcją jego wczorajszej akceptacji, to łańcuch przyczynowy musi ostatecznie prowadzić do momentu, w którym dobro to ceniono za jego pierwotną, utylitarną wartość towarową. Stąd nieuchronna konkluzja, że żaden pieniądz nie może powstać na mocy dekretu; musi posiadać rynkową genealogię. Jak ujął to sam myśliciel: „Nie możemy

zrozumieć wartości pieniądza dzisiaj, nie odwołując się do jego wartości wczorajszej i tak cofając się aż do momentu, gdy pieniądz był jeszcze zwykłym towarem”.

CBDC: państwowy monopol w teorii Misesa

Wobec koncepcji cyfrowych walut banków centralnych (CBDC) myśl Misesa zyskuje na profetycznej aktualności, stając się narzędziem krytyki projektów opartych na arbitralnym założeniu o państwowej mocy kreacji pieniądza. CBDC, jako elektroniczna forma pieniądza emitowana przez bank centralny, ma funkcjonować równolegle z gotówką, lecz jej natura jest fundamentalnie inna. Krytycy, nawiązując do Misesa, ostrzegają, że pieniądz dekretowany, pozbawiony rynkowego mechanizmu podaży i popytu, nie jest w stanie trwale zachować swojej siły nabyczej. W praktyce może on posłużyć do mikrozarządzania konsumpcją, kontroli kapitału czy politycznego profilowania ekonomicznego, co stanowi zaprzeczenie logiki spontanicznego porządku monetarnego. W systemie CBDC państwo nie tylko definiuje, czym jest pieniądz, ale zyskuje władztwo nad jego funkcjami – od oprocentowania po możliwość użycia, włącznie z dodaniem funkcji reglamentacyjnej. Jest to radykalne zerwanie z ideą neutralności pieniądza.

Szkoła austriacka vs. MMT: spór o istotę długu

W konfrontacji z nowoczesną teorią pieniądza (MMT) myśl Misesa pozostaje w stanie otwartego, fundamentalnego konfliktu. Teoria ta postuluje bowiem, że państwo jako suwerenny emitent własnej waluty nie podlega ograniczeniom budżetowym w klasycznym rozumieniu, toteż może finansować wydatki publiczne poprzez emisję pieniądza, dopóki nie prowadzi to do niekontrolowanej inflacji. W tej perspektywie podatki przestają być źródłem dochodu państwa, a stają się narzędziem sterowania zagregowanym popytem i inflacją. Dla Misesa takie postawienie sprawy było niebezpieczną iluzją, ścieżką wiodącą wprost ku dewaluacji waluty i zniszczeniu samej możliwości racjonalnej kalkulacji ekonomicznej. Jak dosadnie pisał: „Inflacja jest polityką pozbawiającą ludzi oszczędności; jest sabotażem struktury społecznej”.

Na głębszej, epistemologicznej płaszczyźnie spór ten odsłania jednak znacznie poważniejszy rozłam, który należy zdefiniować jako konflikt dwóch antropologii ekonomicznych. Z jednej strony mamy bowiem wizję Misesa, w której fundamentem wszelkiego działania gospodarczego jest autonomiczna jednostka – istota racjonalna, planująca swoją przyszłość w warunkach niepewności i posługująca się pieniądzem jako niezbędnym narzędziem orientacji. Z drugiej zaś strony stoi koncepcja MMT, w której centralnym podmiotem staje się państwo, postrzegane jako wszechmocny kreator popytu i ostateczny gwarant wartości waluty. Tam, gdzie Mises dostrzegał konieczność rynkowego zakorzenienia wartości, MMT zakłada jej polityczną kreację, wynikającą z arbitralnej decyzji emitenta.

Kredyt rzeczowy a cyrkulacyjny: różnica pokrycia

Fundamentalne dla teorii Misesa pozostaje rozróżnienie między kredytem rzeczowym a cyrkulacyjnym, które stanowi oś jego analizy cyklu koniunkturalnego. Ten pierwszy, kredyt rzeczowy, jest autentyczną wymianą dóbr teraźniejszych na dobra przyszłe, co nieuchronnie wymaga realnego poświęcenia ze strony wierzyciela. Rezygnuje on bowiem z bieżącej konsumpcji lub inwestycji, przekazując swoje zasoby w zamian za obietnicę zwrotu w przyszłości, powiększoną o wynagrodzenie za czas oczekiwania. Taki akt kredytowy jest głęboko zakorzeniony w realnych preferencjach czasowych uczestników rynku i ich subiektywnej ocenie wartości teraźniejszości względem przyszłości.

W radykalnej opozycji do niego stoi kredyt cyrkulacyjny, który powstaje, gdy instytucja finansowa udziela pożyczek poprzez emisję roszczeń płatnych na żądanie, niemających pełnego pokrycia w realnych dobrach. W tym mechanizmie znika element rzeczywistego wyrzeczenia ze strony kredytodawcy, a cały proces sprowadza się do kreacji dodatkowych środków płatniczych. To właśnie w tej praktyce Mises upatrywał źródła najpoważniejszych zaburzeń gospodarczych, bowiem ekspansja kredytu cyrkulacyjnego zwiększa podaż pieniądza ponad poziom odpowiadający faktycznym oszczędnościom. Taki sztuczny impuls zakłóca rynkowe sygnały cenowe, prowadząc do fali błędnych inwestycji, czyli tak zwanych malinwestycji.

Ekspansja kredytu fiducjarnego wywołuje recesję

To z pozoru subtelne rozróżnienie ma fundamentalne konsekwencje dla teorii cyklu koniunkturalnego. Kredyt rzeczowy, zakorzeniony w realnych oszczędnościach, działa bowiem jako stabilizator rozwoju gospodarczego, podczas gdy kredyt cyrkulacyjny, tworzony przez system bankowy ex nihilo, generuje iluzję kapitałowej obfitości. Sztucznie obniżając stopy procentowe, wysyła on przedsiębiorcom fałszywy sygnał, że społeczeństwo zaoszczędziło więcej, niż miało to miejsce w rzeczywistości. Prowadzi to wprost do fali błędnych inwestycji – przedsięwzięć, które w normalnych warunkach rynkowych nigdy nie znalazłyby finansowania.

Ujęcie Misesa stanowi w istocie teoretyczne ramy dla zjawisk, które historia gospodarcza XX i XXI wieku wielokrotnie potwierdziła w praktyce. Kryzysy napędzane nadmiernym zadłużeniem, bańki spekulacyjne czy skutki ekspansji monetarnej banków centralnych są niczym innym jak materializacją opisanego mechanizmu. Joseph Schumpeter, analizując podobne procesy, pisał, że „kapitalizm oddycha falami rozwoju i recesji”, lecz to właśnie Mises z największą konsekwencją dowodził, iż źródłem tych cyklicznych wstrząsów jest deformacja rynku kredytowego.

Należy przy tym podkreślić, że dla Misesa stopa procentowa nie jest technicznym parametrem, który bank centralny może dowolnie regulować. Jest ona fundamentalnym wyrazem preferencji czasowych uczestników

rynku, swoistym barometrem pokazującym, w jakim stopniu ludzie cenią dobra teraźniejsze względem dóbr przyszłych. To naturalny mechanizm koordynacyjny, który równoważy konsumpcję i oszczędności, wyznaczając tym samym racjonalne kierunki inwestycji. Ingerencja polityki monetarnej w ten mechanizm poprzez sztuczne zaniżanie stóp procentowych niszczy najważniejszy sygnał informacyjny w gospodarce.

Tym samym Mises odrzuca zarówno tezę o neutralności pieniądza, jak i pogląd, że jego ilość jest kwestią drugorzędną. W jego analizie to właśnie manipulacja podażą pieniądza i kredytu stanowi pierwotną przyczynę kryzysów gospodarczych. Z tej perspektywy ekspansja monetarna nie jawi się jako narzędzie podtrzymywania rynkowej równowagi, lecz jako główna forma jej destabilizacji. Stanowisko to stoi w radykalnej opozycji wobec teorii głównego nurtu, które w polityce pieniężnej upatrują kluczowego instrumentu stabilizacji makroekonomicznej.

Mises odrzuca pieniądz dekretowany i etatyzm

Jednym z fundamentalnych, a zarazem najbardziej polemicznych filarów teorii Misesa jest odrzucenie państwowej teorii pieniądza. W tradycji etatystycznej, której korzenie sięgają zarówno starożytnego prawodawstwa, jak i nowoczesnej ekonomii keynesowskiej, zakłada się, że to akt państwowej woli nadaje pieniądzowi moc obowiązującą. Zgodnie z tym poglądem wystarczy dekret, by dowolny przedmiot – czy to metal, papier, czy zapis cyfrowy – stał się powszechnie akceptowanym środkiem płatniczym. Mises kontestuje tę tezę, sięgając po argument historyczny i teoretyczny zarazem: w dziejach ludzkości nie istnieje ani jeden przykład, w którym pieniądz narodziłby się jako arbitralny akt prawny. Jego geneza zawsze była wynikiem spontanicznej praktyki rynkowej, a państwo co najwyżej sankcjonowało i standaryzowało to, co uczestnicy wymiany zdążyli już uznać za użyteczne.

Władza polityczna mogła co najwyżej wpływać na zewnętrzną formę pieniądza, na przykład poprzez bicie monet czy regulowanie ich próby, lecz nigdy nie była w stanie arbitralnie nadać wartości temu, co jej nie posiadało. Każda próba psucia monety, polegająca na zmniejszaniu zawartości kruszcu przy zachowaniu nominalnej wartości, kończyła się nieuchronnie ucieczką w stronę twardszych środków płatniczych i głębokimi zaburzeniami wymiany. To właśnie los rzymskiego denara czy praktyki średniowiecznych mennic stanowią dla Misesa koronny dowód, że rynek bezbłędnie weryfikuje każdy akt państwowej ingerencji. Jak bowiem pisał: „żaden stempel władcy nie zdoła narzucić rynkowi wartości sprzecznej z jego oceną”.

W tym sensie państwowa teoria pieniądza jest akatallaktyczna, to znaczy pozbawiona odniesienia do logiki wymiany rynkowej. Mises wskazuje, że jej zwolennicy nie potrafią wyjaśnić ani tego, dlaczego konkretne dobro zostało przyjęte jako pieniądz, ani w jaki sposób kształtuje się jego siła nabywcza. Cały ten złożony proces redukują oni do aktu arbitralnej władzy, co jest nie tylko teoretycznym błędem, ale i rozwiązaniem

praktycznie niebezpiecznym, gdyż stanowi teoretyczne usprawiedliwienie dla dowolnej ekspansji monetarnej.

Efekt Cantillona: ukryta redystrybucja bogactwa

W tym punkcie analiza Misesa prowadzi do wniosku o fundamentalnym znaczeniu: pieniądz nigdy nie jest neutralnym narzędziem. Każda zmiana w jego podaży nieuchronnie zakłóca procesy wymiany i modyfikuje strukturę produkcji, ponieważ nowo wykreowane środki nie rozlewają się po gospodarce równomiernie. Wnikają do niej bowiem przez precyzyjnie określone kanały – system bankowy, aparat państwowy czy uprzywilejowane grupy społeczne – które jako pierwsze odnoszą z tego tytułu korzyści. Ten mechanizm, znany w literaturze jako efekt Cantillona, odsłania politykę monetarną jako nieuniknioną formę redystrybucji. W ten sposób Mises antycypuje późniejsze nurty ekonomii politycznej, dowodząc, że decyzje banków centralnych mają nie tylko wymiar technokratyczny, ale i głęboko społeczny.

Prakseologia: socjologiczny fundament pieniądza

Refleksja Ludwiga von Misesa nad pieniądzem nie ogranicza się do czysto ekonomicznego opisu mechanizmów wymiany, lecz sięga do samych fundamentów życia społecznego. Jego dzieło ma bowiem głęboki wymiar filozoficzny i socjologiczny, dotykając takich kategorii, jak zaufanie, koordynacja działań ludzkich czy natura racjonalności w podejmowaniu decyzji. To analiza, w której pieniądz przestaje być jedynie narzędziem, a staje się kluczem do zrozumienia porządku społecznego.

Pieniądz, w ujęciu Misesa, jest instytucją społeczną o charakterze ewolucyjnym. Nie został wymyślony ani narzucony przez żadną władzę, lecz wyrósł organicznie z codziennych praktyk wymiany. W tym sensie stanowi on podręcznikowy przykład spontanicznego porządku, który jest rezultatem ludzkich działań, ale nie ludzkiego planu. To ujęcie doskonale koresponduje z myślą Adama Fergusona, który pisał, że „narody znajdują instytucje, których nie zaplanowały”. Podobnie jak język, prawo zwyczajowe czy moralność, pieniądz jest jednym z filarów, na których wspiera się samorzutna organizacja społeczeństwa.

Na poziomie antropologicznym pieniądz jest również nośnikiem zaufania. Jego siła nie tkwi w materialnej wartości, lecz w powszechnym przekonaniu, że inni również przyjmą go w zamian za dobra i usługi. To sprzężenie zwrotne między akceptacją jednostkową a społeczną przypomina logikę więzi symbolicznych, które opisywał Émile Durkheim. Pieniądz jest więc nie tylko dobrem ekonomicznym, lecz także faktem społecznym – wspólnym mianownikiem działań, który umożliwia koordynację na skalę przekraczającą możliwości jakiejkolwiek centralnej władzy.

Warto tu dostrzec także wymiar psychologiczny. W teorii Misesa stopa procentowa wynika z preferencji czasowych, czyli z fundamentalnej ludzkiej skłonności do wyższej oceny dóbr teraźniejszych względem dóbr przyszłych. To w istocie problem psychologiczny, bliski badaniom nad dyskontowaniem hiperbolicznym, które współcześnie analizują ekonomiści behawioralni. To, co w języku psychologii nazywa się „tendencją do przeceniania teraźniejszości", w języku Misesa przybiera postać naturalnego mechanizmu koordynacyjnego, który reguluje całą strukturę produkcji.

Na płaszczyźnie filozofii wartości teoria Misesa stanowi konsekwentne rozwinięcie subiektywnej teorii użyteczności. Wartość, w tym także wartość pieniądza, nie jest obiektywną właściwością rzeczy, lecz kategorią relacyjną, zależną od indywidualnych ocen i decyzji. W tym sensie myśl Misesa jest zgodna z szeroką tradycją fenomenologii, która podkreśla, że wartość jest wytworem świadomości. Roman Ingarden pisał, że wartości domagają się podmiotu, który je przeżywa; w ekonomii Misesa to przeżycie przybiera formę subiektywnej oceny dóbr i decyzji o ich wymianie.

Te interdyscyplinarne powiązania dowodzą, że Teoria pieniądza i kredytu to dzieło wykraczające daleko poza ramy technicznego traktatu. Jest to raczej próba uchwycenia fundamentalnych mechanizmów, które umożliwiają ludzką koordynację w świecie niepewności. W tym sensie Mises antycypuje współczesne debaty o ograniczonej racjonalności. Gdy Herbert Simon opisywał ograniczoną zdolność poznawczą jednostek, a Douglass North podkreślał rolę instytucji w redukowaniu niepewności, obaj w istocie rozwijali wątki obecne już w analizie austriackiego ekonomisty.

Brak neutralności pieniądza deformuje produkcję

Konsekwencją tej krytyki jest zatem szczególna koncepcja pieniądza jako dobra ekonomicznego sui generis. Pieniądz wymyka się bowiem prostej dychotomii dóbr konsumpcyjnych i produkcyjnych. Jego osobliwy status polega na tym, że nie służy bezpośredniemu zaspokojeniu potrzeb, a cała jego użyteczność kondensuje się w sile nabywczej, czyli w jego relacji cenowej do wszystkich innych dóbr. W perspektywie całego społeczeństwa sama ilość pieniądza staje się iluzorycznym miernikiem dobrobytu. Zwiększenie podaży pieniądza nie tworzy bowiem realnego bogactwa; powiększa je jedynie nominalnie, pozostawiając zasoby materialne na niezmienionym poziomie. Dodatkowe jednostki monetarne nie są neutralnym nośnikiem wartości, lecz narzędziem redystrybucji dochodów i czynnikiem zaburzającym strukturę cen.

Teoria Misesa diagnozuje współczesne kryzysy

Właśnie w tym kontekście teoria Misesa nabiera szczególnej ostrości, stając się narzędziem do analizy współczesnych kryzysów. Globalny wstrząs finansowy z 2008 roku był przecież w dużej mierze skutkiem

ekspansji kredytu cyrkulacyjnego, który napędzał spekulacyjne bańki na rynku nieruchomości i instrumentów pochodnych. Prowadzona od końca lat 90. polityka niskich stóp procentowych, zarówno w Stanach Zjednoczonych, jak i w Europie, stworzyła złudzenie nieograniczonej dostępności kapitału. W konsekwencji doszło do zjawiska, które Mises precyzyjnie nazwał błędnymi inwestycjami – ich fundamentalna nietrafność ujawnia się dopiero w momencie załamania cyklu kredytowego.

Ten sam schemat myślowy można zastosować do pandemii COVID-19 i reakcji banków centralnych, polegającej na bezprecedensowym luzowaniu ilościowym. W krótkim horyzoncie ekspansja monetarna może rzeczywiście stabilizować płynność systemu, lecz w dłuższej perspektywie nieuchronnie prowadzi do inflacji i głębokich zakłóceń w strukturze cen. Jak pisał Milton Friedman, rozwijając niejako intuicję Misesa, „inflacja jest zawsze i wszędzie zjawiskiem monetarnym". Z perspektywy austriackiej jest to jednak zjawisko jeszcze głębsze, bo nie tylko monetarne, lecz także strukturalne – deformuje bowiem cały system produkcji, wysyłając fałszywe sygnały do przedsiębiorców.

Można zatem stwierdzić, że teoria pieniądza i kredytu Misesa dostarcza spójnego aparatu pojęciowego do wyjaśniania współczesnych kryzysów, będąc zarazem ostrą krytyką iluzji ekonomii głównego nurtu. Ekonomiści keynesowscy przez dekady wierzyli, że za pomocą polityki pieniężnej i fiskalnej można w sposób arbitralny sterować koniunkturą. Mises odpowiadał na to z żelazną konsekwencją: każdy taki akt interwencji prowadzi do narastania ukrytych nierównowag, które wcześniej czy później muszą ujawnić się w postaci bolesnego kryzysu.

W tym sensie jego myśl pozostaje uderzająco aktualna również wobec nowych zjawisk, takich jak kryptowaluty czy koncepcje walut cyfrowych emitowanych przez banki centralne (CBDC). Te pierwsze są dowodem na to, że rynek nieustannie poszukuje alternatywnych środków wymiany i przechowywania wartości, przejawiając głęboką nieufność wobec inflacyjnej polityki państwa. Te drugie z kolei pokazują, że państwo bynajmniej nie zrezygnowało z ambicji monopolizowania i kontrolowania pieniądza. Wciąż jednak obowiązuje ta sama, nieubłagana logika: żaden dekret nie jest w stanie nadać trwałej wartości środkom, które nie zyskały spontanicznej akceptacji użytkowników.

Warto tu na koniec przywołać głos Friedricha Augusta von Hayeka, który w dziele Denacjonalizacja pieniądza pisał: „Wolność wyboru pieniądza jest równie ważna jak wolność słowa. Państwowy monopol pieniądza zawsze prowadzi do nadużyć". Cytat ten doskonale współgra z duchem pracy Misesa, przypominając, że teoria pieniądza nie jest jedynie techniczną łamigłówką dla ekonomistów, ale fundamentalnym zagadnieniem wolności jednostki w sferze gospodarczej.

> Czy w świecie cyfrowych walut i wszechobecnej interwencji państwa, idea pieniądza jako spontanicznego porządku ma jeszcze szansę przetrwać? A może czeka nas epoka, w której

władza polityczna ostatecznie zawłaszczy ten najbardziej podstawowy instrument wymiany? Pozostaje pytanie, czy oddając pieniądz w ręce państwa, nie oddajemy zbyt wiele z naszej wolności?

Inspiracje

[1] **"The theory of money & credit"** Ludwig von Mises

1912 | Ludwig von Mises Institute

Austriacko-amerykański ekonomista ze szkoły austriackiej. Znany z wkładu w klasyczny liberalizm, prakseologię i krytykę socjalizmu. Profesor Uniwersytetu Wiedeńskiego i Uniwersytetu Nowojorskiego. Autor **Ludzkiego działania**.

*Austrian-American economist of the Austrian School. Known for contributions to classical liberalism, praxeology, and critique of socialism. Professor at the University of Vienna and New York University. Authored **Human Action**.*

New York University

Literatura uzupełniająca

Książki

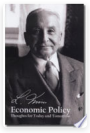
Autorzy przywoływani w artykule:

[1] **"Bureaucracy"**

Ludwig Von Mises

2007 | Yale University Press | ISBN: 9780865976634

[2] **"Economic Policy: Thoughts for Today and Tomorrow"**

Ludwig Von Mises

2006 | Ludwig von Mises Institute | ISBN: 9781933550015

[3] **"Human Action: A Treatise on Economics"**

Ludwig Von Mises

1999 | Yale University Press | ISBN: 9787500426448

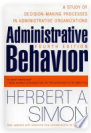

[4] **"Socialism: An Economic and Sociological Analysis"**

Ludwig Von Mises

2013 | Yale University Press | ISBN: 9781258915964

Literatura pokrewna (Google Scholar):

[5] **"Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organization"**

Herbert A. Simon

2013 | Simon and Schuster | ISBN: 9781439136065

Google Scholar

[6] **"An Essay on the History of Civil Society"**

Adam Ferguson

2024 | BoD – Books on Demand | ISBN: 9783387319651

Google Scholar

[7] **"A Tract on Monetary Reform"**

John Maynard Keynes

2023 | BoD – Books on Demand | ISBN: 9783387096712

[8] **"Essai Sur La Nature Du Commerce En Général"**

Richard Cantillon

1964 | Fletcher Gyles (Paris: Pierre André Guillyn)

Google Scholar

[9] **"Institutions, Institutional Change and Economic Performance"**

Douglass North

1990 | Cambridge University Press | ISBN: 9780521397346

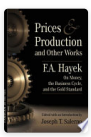
Google Scholar

[10] **"Models of Man: Social and Rational"**

Herbert A. Simon

1967 | Wiley

Google Scholar

[11] **"Prices and Production"**

Friedrich August Von Hayek

2012 | Bubok | ISBN: 9788468628950

[12] "Principles of Moral and Political Science; being chiefly a retrospect of lectures delivered in the College of Edinburgh"

Adam Ferguson

2018 | Gale Ecco, Print Editions | ISBN: 9781379424628

Google Scholar

[13] "The Controversy Over the Existence of the World"

Roman Ingarden

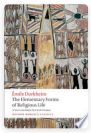
2013 | Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften | ISBN: 9783631624104

[14] "The Division of Labor in Society"

Émile Durkheim

1964 | Free Press

[15] "The Elementary Forms of Religious Life"

Émile Durkheim

2008 | Oxford Paperbacks | ISBN: 9780199540129

[16] "The General Theory of Employment, Interest, and Money"

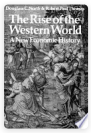
John Maynard Keynes

1957 | Macmillan | ISBN: 9780333009420

[17] "The Literary Work of Art: An Investigation on the Borderlines of Ontology, Logic, and Theory of Literature"

Roman Ingarden

1973 | Northwestern University Press

[18] "The Rise of the Western World: A New Economic History"

Douglass North, Robert Thomas

1976 | Cambridge University Press | ISBN: 9781107469433

[19] "The Road to Serfdom"

Friedrich August Von Hayek

1971 | University of Chicago Press | ISBN: 9780710046222

Artykuły naukowe

Autorzy przywoływani:

[1] **"A Behavioral Model of Rational Choice"**

Herbert A. Simon

1955 | The Quarterly Journal of Economics

Google Scholar

[2] **"A Marginal Commentary on Leszek Nowak's Idealizational Theory of Science"**

Roman Ingarden

1981 | Poznan Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities

[3] **"A Note on Some Recent Misinterpretations of the Cantillon Effect"**

Arkadiusz Sieroń

2019 | The Quarterly Journal of Austrian Economics

Google Scholar

[4] **"Cantillon effects in the market for art"**

Luciano Bocart, Mathias Muehlberger

2013

[5] **"Economic Performance through Time"**

Douglass North

1994 | American Economic Review

[6] **"Economics and Knowledge"**

Friedrich August Von Hayek

1937

[7] **"Efekt Cantillona"**

Arkadiusz Sieroń

2015 | Optimum. Studia ekonomiczne

Google Scholar

[8] **"Indian Currency and Finance"**

John Maynard Keynes

1913

[9] **"Institutions"**

Douglass North

1991 | Journal of Economic Perspectives

Google Scholar

[10] **"Malinvestment"**

Randall G. Holcombe

2017 | The Review of Austrian Economics

[11] **"Suicide"**

Émile Durkheim

1897

[12] **"The Cantillon Effect: Why Inflation Benefits the Few"**

Thorsten Polleit

2021 | Mises Wire

Google Scholar

[13] **"The Logic Theory Machine: A Complex Information Processing System"**

Allen Newell, Herbert A. Simon

1956 | IRE Transactions on Information Theory

[14] **"The purely intentional object"**

Roman Ingarden

1973 | Revue Internationale de Philosophie

[15] **"The Rules of Sociological Method"**

Émile Durkheim

1895

[16] **"The Use of Knowledge in Society"**

Friedrich August Von Hayek

1945 | The American Economic Review

Google Scholar

Artykuły pokrewne (Google Scholar):

[17] **"Economic Calculation in the Socialist Commonwealth"**

Ludwig Von Mises

1920 | Archiv für Sozialwissenschaften

[18] **"The Disintegration of the International Division of Labor"**

Ludwig Von Mises

1940 | The Freeman

[19] **"The Non-Neutrality of Money"**

Ludwig Von Mises

1969 | Cato Journal

APA ONE Publishing System

Fundacja Dobre Państwo © 2026

Article ID: 8639d99d-b6da-4ffd-9043-59080e0b578a